

Claude Lévi-Strauss

Montaigne'den
Montaigne'e

Devrimci Bir Bilim: Etnografya

Yayına hazırlayan ve sunan: Emmanuel Désveaux

Türkçesi: Alev Er

İÇİNDEKİLER

Sunuş	
Lévi-Strauss'un difüzyonist dönemi.....	9
Lévi-Strauss'ta iki ötekilik.....	22
Devrimci Bir Bilim: Etnografya	35
Montaigne'e Dönüş	65
Köşe taşlarıyla Lévi-Strauss (1908-2009) biyografisi	87

Devrimci Bir Bilim: Etnografya

29 Ocak 1937²⁴

Lefranc'ın da az önce söylediği gibi, birkaç gün önce, birlikte, size devrimci bir bilim olan etnografyadan söz etmemin uygun olacağı kanaatine vardık ve yine Lefranc size konunun bazı yönlerden zorlukları olduğunu anlattı, çünkü kişisel tecrübemden ötürü etnografya benim için esas olarak devrimci bir karakter taşıyor. Etnografyayı devrimci bir bilim olarak tanımlamamın nedeni yıllarca sosyalist örgütler içinde mücadele ettikten sonra kendime yabancı halklar arasında çalışmak gibi tamamen farklı bir varoluş nedeni yaratmam ve orada edindiğim tecrübeyle tümüyle farklı bir yola girmediğim gibi, görünürde bu iki faa-

24 Transkripsiyonun tam başlığı şöyledir: “CCEO, 29 janvier. *Une science révolutionnaire: l’ethnographie*. Par Strauss, agrégé de l’Université.” [CCEO, 29 Ocak. *Devrimci Bir Bilim: Etnografya*. Konuşmacı: Strauss, Üniversite doçenti.] CCEO Centre confédéral d’éducation ouvrière’in [Konfederal İşçi Eğitim Merkezi] kısaltmasıdır. Georges Lefranc yönetimindeki CGT’nin bu faaliyeti bugün sürekli formasyon olarak adlandırdığımız şeyi amaçlıyordu. Konferans yayın tarihi konusunda bkz. Sunuş yazısının 9 no’lu dipnotu. Metnin daktilo edilmiş halinin başında ayrıca elyazısıyla iki kısa not var: “Lévi-Strauss, 11 bis rue Lauriston, Paris XVI” ve “Yeniden okuyup düzeltme yapmak ister misin? G. L. [Georges Lefranc]” (okuma ve düzeltme yapıldığına dair bir emare yok).

liyet birbirlerinden farklı ve uzak gibi olsa da, kendimi aynı yönde geliştirmeye devam etmiş olmamdır.

Dolayısıyla yapacağım sunumu bir şekilde ikiye ayıracağım.

Öncelikle size etnografyanın ne olduğunu söylemeliyim. Bu o kadar zor değil, çünkü hepimiz biliyorsunuz. Hepiniz etnografın yaban ortamlarda yaşamaya giden biri olduğunu, oradakilerle mümkün olduğu kadar dostane ilişkiler kurmaya çalıştığını (bu her zaman o kadar kolay olmaz), onların varolma biçimlerini, örgütlenmelerini, hayat tarzlarını, yani neredeyse bilebilecek her şeylerini öğrenmeye çalıştığını ve bunu çok farklı olgular üzerinden yaptığını biliyorsunuz: Kadınlar seramik vazo yapmak için nasıl bir yol izliyor, topraktan nasıl yararlanıyorlar, onu nasıl işliyorlar, sonra nasıl pişiriyorlar – etnograf için o halkın dini inançlarını ya da evrenle ilgili felsefi fikirlerini öğrenmek ne kadar önemliyse bunlar da aynı ölçüde önemlidir, ya da balık avlamak için hangi yöntemlere başvuruyorlar – bu da yine etnograf için o halkların birbirleriyle hangi terim ve kelimelerle anlaştığı, ne tür akrabalık bağları olduğu, amcaya, teyzeye, büyükbabaya, büyükanneye ya da kuzene nasıl hitap ettikleri kadar önemlidir. Başka türlü ifade edecek olursak, söz konusu kabile ya da aşiretin hayatına dokunan ne varsa hepsi etnograf için birer inceleme, araştırma konusudur.

Diyeceksiniz ki bunlar ne kadar sıradan, ne sefil uğraşlar böyle, biz elbisenin düğmelerinin sağda mı solda mı olacağını öğrenmeyi meşgale edinme alışkanlığında olduğumuz için kendini uygar addeden

insanlar olarak yaban halkları da düğmeli giysilere sahipmiş gibi farz ederiz.

Ama hemen dikkatinize sunmak istediğim bir şey var ki problemin kilit noktalarından biri bu: İngiltere ya da Almanya gibi büyük bir ülkenin tarihini araştırmaya niyetlendiğimizde, aktarılan bilgilere bizzat tanık olmuş insanların kuşaklar boyunca, yüzyıllar içinde kaleme aldığı belgeleri elimizin altında hazır buluruz ve yazı sayesinde bizimle son derece güvenilir bir ilişki kurmuşlardır; o halkların her biri bu muazzam tanıklık birikimleri sayesinde bir zamanlar var olduğunu ortaya koyan bir yazılı belgeler bütününe sahiptir, hakkında araştırma yapacağımız toplumla ilgili genel düzeyde bilgimiz vardır. İngiltere, Fransa ya da Almanya hakkında pek çok konuda soru bile sormayız, çünkü o soruların cevapları kuşaklar ve kuşaklar boyunca biriktirilen yazılı belgeler sayesinde herkes tarafından zaten bilinir.

Etnografya ise, tam tersine, en temel ve ortak özelliği yazıdan haberdar olmamak olan insan toplulukları arasında çalışır ve onlarla karşı karşıya geldiğimizde yararlanabileceğimiz ve onları anlamamızı sağlayacak tek bir belge bulamayız. Bu yüzdendir ki, gündelik hayatta kullandıkları en küçük obje, mesela içinde çorba pişirdikleri kaba saba çömlek ya da erkeklerin süs olsun diye saçlarına takıverdiği bir tüy veya yine eciş bücüş, ne olduğu bile zor anlaşılan tahta bir silah bir etnograf için son derece değerli birer belgedir, çünkü araştırmaya soyunduğu kabilenin hayatı, sadece geçmişi değil bugünü hakkında da bilgi sahibi olabileceği tek belge odur.

Kitabımız yoktur bizim, elyazması metinlerimiz, hiçbir yazılı belgemiz yoktur, arşiv ya da kütüphanelere gidip araştırma yapan tarihçilerin tersine her türlü bilgiyi o kaba saba, basit aletlerden, objelerden edinmek zorundayızdır.

İşimizi nasıl yaparız ve dahası bunu neden yaparız? Çalışma yöntemlerimiz nelerdir ve bu tür araştırmaların kime ne faydası vardır? Yapacağım sunumun, bir bakıma, ilk veçhesi bu: Etnografya nedir?

İşin ikinci veçhesine gelince, o çok daha hassas ve netamelidir: Etnografya hangi nedenle devrimci bir bilimdir?

Görünüşte devrimci hiçbir yanı yoktur, zira günlük siyasi mücadele ile bir [buradaki kelime eksik] parçasının nasıl yapıldığının inceden inceye tasviri arasında nasıl bir ortak yön olabilir ki mesela?

Öte yandan bilimsel bir araştırmanın içine “siyasi/siyaset” gibi bir terimi sokuşturmaktan uzak durmak gerekir. Biz genellikle Marksist bir astronomi ya da burjuva bir matematik olabileceği gibi fikirlere güler geçeriz. Peki, etnografyanın devrimci bir bilim olduğundan söz ederek ben de bu türden bir sakınca yaratmış olmuyor muyum? Sanmıyorum, çünkü daha bir etnografya araştırmasından söz edildiği anda bu tür bir yaklaşım kendiliğinden oluşur. Çünkü kendimizi birden, benim çok kısaca devrim sorunları olarak tanımladığım bir yığın sorunla karşı karşıya buluruz.

Öncelikle, meseleye tarihsel bir açıdan bakıldığında, yaban topluluklar, geri kalmış ya da ilkel top-

lumlar hakkındaki bilgilerimizde kaydettiğimiz her ilerlemenin devrimci eleştirideki bir gelişmeye karşılık gelmesi son derece dikkat çekicidir.

Size hızla buna ilişkin bazı örnekler vereceğim.

Devrimci düşüncenin ilk tezahürü, ki bununla içinde yaşadığımız toplumun kurumlarına yönelik eleştiriye kastediyorum, Yunan kuşkuculuğudur. Köken itibarıyla son derece eski bir düşüncedir ve tarihi gelişimin nasıl olduğunu anlatmak burada benim meselem değil; ama Yunan kuşkuculuğunun doktrin, sistematik ekol haline gelmesi tam da Büyük İskender'in Hindistan'ı fetih seferi sırasında, o güne kadar tanıyageldiğinden tamamen farklı halk ve kültürlerin karşısına Yunan uygarlığını koymasıyla olmuştur.

Bizde ise Rönesans'la, örneğin Montaigne'in yapıtlarıyla birlikte eleştirel düşüncenin ortaya çıkışı sırasında, on altıncı yüzyılda Amerika'nın keşfi münasebetiyle Avrupalıların düşünce sisteminin altüst olmasıyla bu eleştirel düşünce arasında zımnî bir yakınlık olduğu apaçık ortadadır. Amerikan yabancılarının Montaigne'in düşünce sisteminde ne kadar büyük bir yer işgal ettiğini bilirsiniz. İyi ve kötüyle ilgili düşüncelerin izafi olduğunu, sosyal kurumların bildiklerimizden tamamen farklı biçimlerde de varlığını sürdürebileceğini, bizimle aynı dini paylaşmayan, aynı siyasi konumda olmayan halkların da son derece uyumlu ve mutlu yaşabileceğini anlatmak için her fırsatta onları hatırlatır, oraları örnek gösterir. Ve etnografya bilgilerimizin gelişmesiyle devrimci eleştiri arasındaki ilişkiye gelince, bu ilişki mevcuttur ve bozulması da mümkün değildir. Tüm yüzyıllardaki

devrimci edebiyata baktığımızda, ilkel toplulukların keşfi sayesinde edinilen her tür yeni bilginin buralarda sistematik biçimde kullanıldığını görürüz.

On altıncı yüzyıl Güney Amerika'nın keşfedildiği yüzyıldır ve Güney Amerika yabanları o yüzyıl edebiyatında pek çok yerde ve pek çok biçimde kendine yer edinmiştir.

On sekizinci yüzyıl ise Kuzey Amerika içlerine sokulma yüzyılıdır ve o yüzyılın devrimci eleştiri öncülü sayılabilecek her satırında bu kez Birleşik Devletler Kızılderilileri vardır.

Argümanlarımı destekleyen son bir örnek daha: Rus Devrimi başlangıçta etnografya biliminin Rusya'da gelişmesi konusunda önemli rol oynadı. Nitekim Arktik Okyanusu'nun ücra yörelerinde ve Sibiry'a'nın en uzak bölgelerinde çok sayıda ilkel topluluğun varlığını sürdürdüğü, ancak 1917 Devrimi'nden sonra bilinir hale geldi.

Demek oluyor ki, aynı problemi tarih de önüne koyup cevaplamak durumunda: Eleştirel düşünce, ne zaman kurumlar karşısında kendini geliştirme ihtiyacı duysa, yaban halklarla ilgili örnekler bulma arayışına giriyor ve ortaya çıkan her devrimde yüzünü ilkel ve yaban topluluklara çevirip onlarla ilgili bilgisini arttırmaya çalışıyor.

İşte benim yapmak istediğim de bu, devrimci düşünceyle etnografya bilimi arasındaki yakınlığın tarihsel yönünü ortaya koymak. Ama aynı şekilde, bizi bu problemi masaya koymaya yönelten başka görüşler, düşünceler de var.